

Ik en autisme

THUIS EN OP SCHOOL

Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan

Met medewerking van Martine Delfos

niño

Ik en autisme

Thuis en op school

Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan

Met medewerking van Martine Delfos

ISBN 978 90 8560 530 0

NUR 210

Eerste druk 2008 - Vierde druk 2011

Vijfde gewijzigde druk 2013

Zesde druk 2016

Zevende druk 2017

© 2008-2017 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Omslag en opmaak: Harmke Hienekamp

Illustraties: Hiky Helmantel (www.hikyhelmantel.nl)

Niño is een imprint van Uitgeverij SWP.

Voor meer informatie: www.ninoboeken.nl

Voor België: www.epo.be

Inhoudsopgave

Voorwoord Martine Delfos	4
Wat kun je doen met <i>Ik en autisme?</i>	6
Verhaal: Een dag met Timo	9
1 Sterke kanten en interesses	15
2 Ik en autisme	27
3 Sociaal	40
4 Communicatie	52
5 Anders denken	66
6 Werken op school	78
Nawoord	97
Ten geleide voor meelezers	99

Voorwoord voor de volwassenen

(maar kinderen kunnen het gerust ook lezen)

Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan hebben met enthousiasme en betrokkenheid een boek voor kinderen met autisme gemaakt. Ze hebben zich ingezet om het ook daadwerkelijk voor het kind te laten zijn. Vaak zie je dat, hoewel goedbedoeld, boeken niet echt op het kind gericht zijn, maar op de volwassenen eromheen. In dit geval hebben de schrijfsters zich echt proberen te verplaatsen in het kind. Het doel van het boek is om het kind met autisme woorden en beelden te geven waarmee het zichzelf beter begrijpt, maar ook zichzelf duidelijk kan maken naar zijn of haar omgeving.

Spannend! Waarom? Kinderen zijn kwetsbaar. Volwassenen dragen een hele verantwoordelijkheid naar kinderen toe. Een kind met een diagnose autisme is nog kwetsbaarder. De diagnostiek is nog niet zover ontwikkeld dat de diagnose altijd trefzeker gegeven kan worden. De verbreding van de diagnose naar autisme spectrum stoornissen is soms zo opgerekt dat uit het oog verloren wordt wie het kind zelf is. Soms vertoont het kind autistiform gedrag (lijkend op autisme, m  ar geen autisme) als reactie op levensomstandigheden. Kinderen kunnen externaliserend (naar buiten gericht agressief) en internaliserend (naar binnen gericht angstig) reageren op de moeilijke levenssituaties waar zij voor komen te staan. Dat zie je bijvoorbeeld bij kinderen die de scheiding van hun ouders meemaken of traumatische ervaringen hebben meegemaakt zoals misbruik of mishandeling. Ook verwaarlozing kan dergelijke gevolgen hebben. In een groot onderzoek naar Roemeense weeskinderen werd ontdekt dat ze aan de criteria van de diagnose 'klassiek' autisme voldeden, terwijl hun gedrag het gevolg was van verwaarlozing. Michael Rutter, een vooraanstaand psychiater uit Engeland, bedacht hiervoor de term quasi-autistisch syndroom. Eenmaal een tijd in de liefdevolle verzorging van hun pleegouders/adoptieouders verdween het gedrag langzamerhand en werd het ware, niet-autistische, kind zichtbaar. Het is dus van wezenlijk belang dat de diagnostiek grondig, mul-

tidisciplinair gebeurt en door mensen die ervaring hebben met autisten. Dat geldt ook voor het schrijven van een boek. Op basis van de bestaande literatuur lijkt het niet al te moeilijk om iets te schrijven dat in de buurt komt van autisme. Soms zie ik boeken die meer gebaseerd zijn op wat bedacht is dan op wat autisme écht is. Het spreekt tot de verbeelding, maar doet de mensen met autisme onrecht aan. De ervaring met kinderen met en zonder autisme geeft diepere inhoud. Aan dit boek, *Ik en autisme*, kun je dat merken. Het geeft het kind zelf ook een instrument in handen om zichzelf te begrijpen en hun handelen uit te leggen aan anderen. Daarnaast is het een uitstekend hulpmiddel voor volwassenen in de directe omgeving van het kind om oprecht naar het kind te luisteren en niets zelf in te vullen, niet vast te houden aan een vooropgestelde mening aan de hand van diagnostiek. Ze worden oprecht door het kind aan de hand genomen en geven het kind zo de gelegenheid zichzelf uit te leggen. Met respect en aandacht voor het kind. Niet in eerste instantie om zelf te weten hoe je moet doen, maar als een wandeling met het kind 'in het kind'. Dit boek geeft daar de mogelijkheden voor. Het is niet een boek om even snel met een kind te doen, maar om er de tijd voor te nemen. Je te verbazen en te durven ontdekken wie dat kind persoonlijk en individueel is. Maar vooral hoe het kind zichzelf ervaart. Soms zal het kind dingen antwoorden die je verrassen en niet passen bij jouw ideeën en ervaringen. Het is vooral belangrijk dat je als volwassene de tijd neemt te wachten op een antwoord. Kinderen met autisme hebben vaak extra tijd nodig om precies te formuleren wat ze vinden. Volwassenen zonder autisme trouwens ook, maar dat vergeten we vaak bij kinderen en denderen dan te snel over hun antwoord heen. Neem de tijd, laat geduld en mensenliefde in elkaar overvloeien. Bedenk dat het gaat om hoe het kind zichzelf ervaart en niet hoe jij het kind ervaart. Wees benieuwd naar hoe het kind zichzelf ziet en treed daadwerkelijk zijn of haar wereld binnen. Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan hebben met dit boek getracht dit mogelijk te maken.

Veel plezier om de bijzondere wereld van ieder mens binnen te treden.

Martine F. Delfos, Utrecht.

Wat kun je doen met *Ik en autisme* ?

Dit boek is voor jou en gaat over autisme. Met autisme bedoelen we ook de Stoornis van Asperger of PDD-NOS. In dit boek kun je aangeven welke informatie bij jou past. Dit kun je doen door achter de stellingen in hoofdstuk 1 tot en met 6 een antwoord aan te kruisen. Ook mag je eigen voorbeelden in het boek erbij schrijven. Het boek begint met een verhaal over Timo, een jongen met autisme. Verder zijn er tips, spelletjes en opdrachten. De opdrachten gaan over jezelf. Hierdoor leer je misschien nieuwe dingen over jezelf en leren andere mensen jou beter kennen. Je kunt dit boek samen met een volwassene, een meezeer, lezen. Veel spelletjes kun je namelijk met zijn tweeën doen. Je meezeer kan op bladzijde 97 en verder handige aanwijzingen vinden.

Als je de volgende pictogrammen ziet, weet je meteen wat de bedoeling is:

Vraag

Tip

Voorbeeld

Opdracht

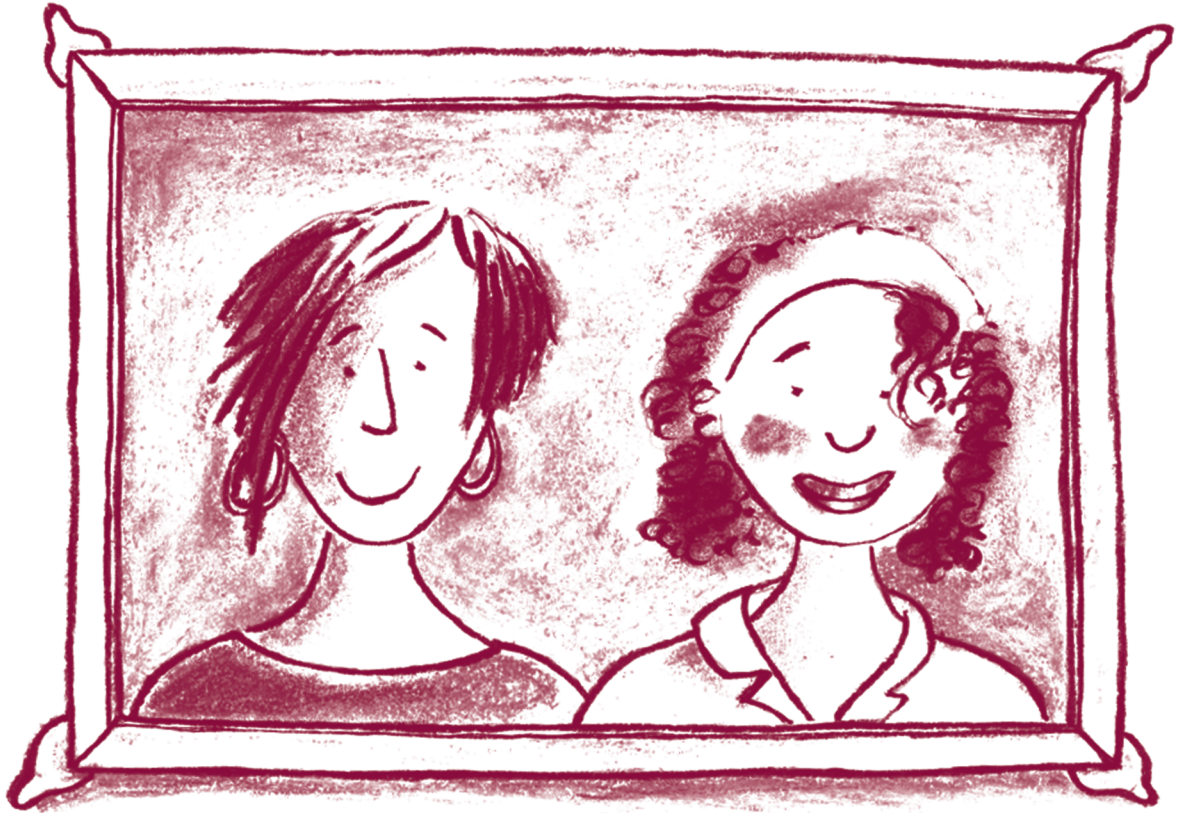
Om over na te denken

Spelletje

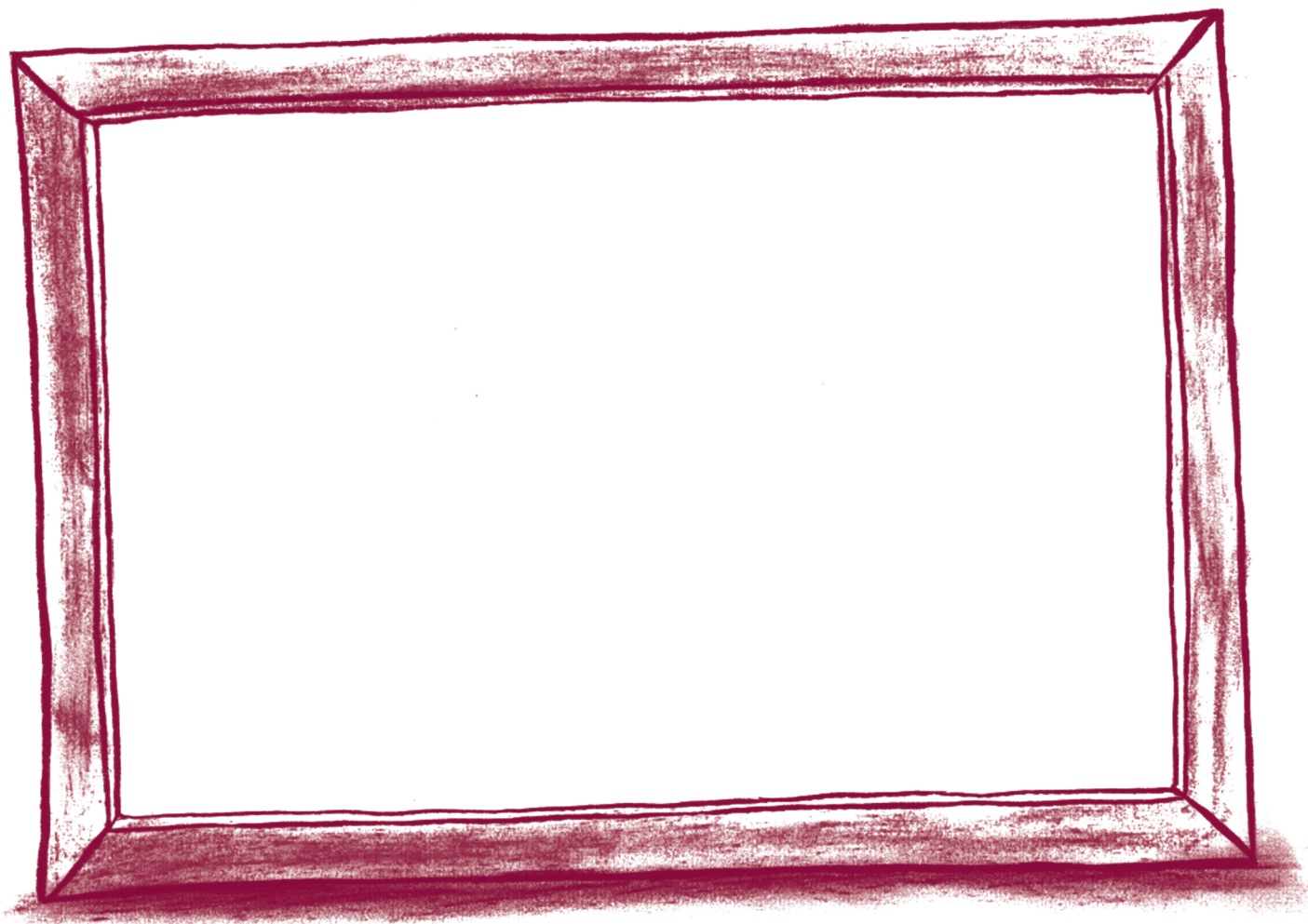

Informatie

En dit zijn wij, Mirjam Zwaan en Nathalie van Kordelaar. Wij zijn allebei leerkracht geweest. Nu komen we op veel scholen om te praten met kinderen, leerkrachten en ouders. We proberen mee te denken hoe kinderen zich prettig kunnen voelen op school en hoe ze het beste kunnen leren. Er zijn weinig boeken voor kinderen met autisme zelf daarom hebben we dit boek voor jou geschreven. Veel plezier ermee!

Dit is jouw boek. Mensen vinden het fijn als ze kunnen zien wie jij bent. Plak daarom een foto van jezelf op.

Schrijf hier je naam op, dan weten anderen hoe je heet en hoe je jouw naam moet schrijven.

Verhaal

Een dag met Timo

Lees het verhaal. Telkens als er een staat, kun je de volgende vragen bespreken.

- Wat gebeurt er?
- Heb jij dat ook wel eens?
- Wat doe je dan?

Maar je mag ook op een ander moment in het verhaal iets vertellen. Dan zeg je dat je iets wilt vertellen.

Het verhaal hoeft niet in één keer te worden gelezen, het mag ook in stukjes.

Timo ligt in zijn bed. Hij heeft het licht aan en kijkt naar de klok. Zes minuten voor zeven. Hij moet vreselijk nodig plassen, maar hij mag van mama pas om zeven uur zijn bed uit.

Wat gaat de tijd toch langzaam! Hij doet het echt bijna in zijn broek. Nog zes minuten.

Gelukkig, het is zeven uur. Timo rent zijn bed uit. Gauw naar de wc.

Mama is ook al op. 'Moest je zo nodig plassen Timo? Dan moet je eerder naar de wc gaan.'

'Ik mag toch niet eerder mijn bed uit dan zeven uur?' zegt Timo. 'Wel om te plassen natuurlijk', zegt mama.

Timo begrijpt er niets van. Dat gebeurt zo vaak. Mensen zeggen vaak iets, en dan is het toch niet waar. Ze zeggen dan dat ze iets anders bedoelen.

- Wat gebeurt er?
- Heb jij dat ook wel eens?
- Wat doe je dan?

Timo gaat naar beneden. Mama heeft al een boterham gesmeerd. En in vier stukken gesneden, want zo eet Timo zijn brood het liefst.

Papa doet het wel eens anders. Dit vindt Timo niet zo fijn. Na het eten gaat hij altijd meteen naar boven om zich aan te kleden.

Op zijn bed heeft mama al iets klaargelegd. Eerst ligt er een leeg mandje. Hier moet Timo zijn pyjama in stoppen. Daarna ligt er een washandje. Dit betekent dat Timo zich moet wassen.

Timo wast zich en loopt terug naar zijn kamer. Op zijn bed liggen zijn kleren al naast elkaar klaar: een paar sokken, een onderbroek, een lange broek, een hemd, een T-shirt en een trui.

Timo weet zo goed waarmee hij moet beginnen. Hij raakt snel in de war als hij zelf moet bedenken waar hij mee moet beginnen. Bij gym op school gebeurt dit vaak. Timo is altijd als laatste klaar. Hij wil het precies en rustig doen. En er gebeurt zo vaak iets en dan vergeet hij om zich aan te kleden. De juf op school zegt dat hij zo makkelijk wordt afgeleid dat het omkleden niet meer snel lukt.

- Wat gebeurt er?
- Heb jij dat ook wel eens?
- Wat doe je dan?

Mama staat beneden al klaar om naar school te gaan. Ze zegt: 'Timo, schiet eens op.'

Zo'n zinnetje hoort Timo vaak: 'Schiet eens op', 'Luister nou eens', 'Geef eens antwoord'. Timo doet echt zijn best, maar het duurt soms even. Ze hebben hem verteld dat hij dingen soms gewoon wat later begrijpt dan anderen.

Timo vindt dat de mensen allemaal heel snel praten en vaak te véél praten. Zijn hoofd zit de hele dag vol met alle dingen die mensen tegen hem zeggen.

Voordat hij antwoord heeft gegeven, stellen mensen alweer een volgende vraag. Heel vervelend, dan raakt hij in de war.

- Wat gebeurt er?
- Heb jij dat ook wel eens?
- Wat doe je dan?

Timo trekt zijn jas aan en stapt op de fiets naar school. Hij hoopt dat hij zijn fiets nog kan neerzetten op zijn vaste plekje. Als hij te laat is, staat daar misschien al een andere fiets.

Timo fietst daarom snel door. Gelukkig is zijn plaatsje in het fietsenhok nog vrij.

Mama geeft Timo een kus en gaat naar haar werk. Timo moet op het schoolplein wachten totdat de bel gaat.

Timo gaat helemaal achter in de rij staan. Als hij achteraan loopt, heeft hij niet zo veel last van al die kinderen die door elkaar door de gangen heen rennen.

In de klas ziet hij de juf niet. Er staat een mevrouw voor de klas die hij niet kent.

‘Goedemorgen, ik ben juf Anne. Jullie eigen juf is ziek en ik doe vandaag de klas.’

Timo wordt er onrustig van. Weet juf Anne wel waar alle spullen liggen en hoe laat het pauze is en hoe laat ze moeten eten en...? Hij blijft zich maar van alles afvragen in zijn hoofd.

‘We gaan beginnen met lezen. Pakken jullie allemaal maar jullie leesboek uit je laatje.’

● Wat gebeurt er? ● Heb jij dat ook wel eens? ● Wat doe je dan?

Timo weet niet welk leesboek hij moet pakken. Hij heeft een boekje van de bibliotheek en een boekje dat hij van de juf heeft gekregen. Hij pakt zijn bibliotheekboek maar. Hij probeert te lezen, maar hij ziet dat er niet op het bord staat wat ze na het lezen gaan doen. Dit schrijft zijn eigen juf wel altijd op. Timo maakt zich er een beetje zorgen om. Wat moet ik straks doen en welke regels heeft deze juf? Daar heeft ze nog niets over gezegd. Wat nou als ik naar de wc moet? Moet ik dat dan vragen of mag ik zo gaan? Timo weet het niet en zijn hoofd zit vol met vragen.

● Wat gebeurt er? ● Heb jij dat ook wel eens? ● Wat doe je dan?

Ineens voelt Timo een hand op zijn schouders. Het lijkt wel of de juf hem heel hard vastpakt. Timo vindt het niet prettig als mensen hem zomaar vastpakken. Hij ziet dat de juf over hem heen gebogen staat. Ze zegt: ‘Je doet nu al tien minuten over dezelfde bladzijde, je moet wel lezen hoor.’

‘Ja juf’, zegt Timo. ‘Wat moeten we na het lezen doen?’

‘Laat dat nou maar aan mij over, ik ben tenslotte de juf vandaag.’

Timo was al bang dat de juf dit zou zeggen. Meesters en juffen geven bijna nooit antwoord als Timo vraagt wat er moet gebeuren of op welke bladzijde ze zijn. 'Had je maar moeten opletten', zeggen ze dan vaak.

Timo doet echt zijn best om op te letten, maar er wordt zo veel gezegd en ook zo snel. Hij kan het vaak niet bijhouden.

● Wat gebeurt er? ● Heb jij dat ook wel eens? ● Wat doe je dan?

'Nu ga je lezen hoor', zegt de juf en ze loopt naar een andere tafel. Timo probeert opnieuw de bladzijde te lezen. Hij begint maar weer bovenaan.

Naast hem zit een meisje met haar benen heen en weer te wiebelen. Timo kijkt om zich heen. De andere kinderen lezen gewoon door. Timo hoort steeds de benen heen en weer gaan. Ook hoort hij alle auto's door de straat rijden. Timo wordt gek van alle geluiden om hem heen.

● Wat gebeurt er? ● Heb jij dat ook wel eens? ● Wat doe je dan?

In de pauze staat Timo alleen op het plein. Een jongen uit zijn klas vraagt hem: 'Doe je mee met tikkertje? Dan ben jij de tikker.' Timo doet graag mee. Hij zegt niets en begint meteen met rennen. Een aantal kinderen hebben niet door dat hij de tikker is en blijven staan. Timo tikt een meisje zo hard dat ze op de rand van de zandbak valt. Het meisje moet huilen. Timo snapt niet goed waarom. Tikken hoort toch zo?

Timo rent weg. Hij is geen tikker meer, hij heeft het meisje getikt. Een aantal meisjes doen heel onaardig tegen Timo. Ze zeggen: 'Jij mag niet meer meedoen, jij tikt veel te hard.'

Timo begrijpt niet goed waarom ze zo onaardig doen. Hij deed toch gewoon mee met het spelletje?

- Wat gebeurt er?
- Heb jij dat ook wel eens?
- Wat doe je dan?

Het spel is ineens geen tikkertje meer, maar jongenspakkertje. Timo weet niet hoe dit spelletje gaat en wil niet meer meedoen. Hij zegt niets tegen de kinderen en gaat ergens anders staan. Plotseling pakt een meisje hem beet.

‘Ik heb je!’ schreeuwt ze heel hard. ‘Nietes!’ schreeuwt Timo. ‘Laat me los, ik deed niet meer mee.’ Het meisje laat Timo niet los. Timo wordt heel boos en begint te schreeuwen en te huilen.

‘Met jou willen we niet meer spelen’, hoort Timo ineens zeggen. Timo voelt zich erg verdrietig. Hij bedoelde het toch niet zo naar?

- Wat gebeurt er?
- Heb jij dat ook wel eens?
- Wat doe je dan?

Gelukkig is het woensdag., dus een korte dag op school. Timo is best moe na schooltijd. Als hij thuis is, krijgt hij een boterham van mama. Ook mag hij dan even naar zijn lievelings-dvd kijken. Hij wordt daar rustig van.

Timo ziet zijn buurjongen op straat spelen met de bal. Hij speelt graag met zijn buurjongen Bas.

Timo kent Bas al zijn hele leven en Bas speelt rustig en legt de regels goed uit. Ook de moeder van Bas is erg lief.

Als de ouders van Timo weg moeten, past de buurvrouw op. Timo voelt zich prettig bij Bas en zijn moeder.

Bas ziet Timo voor het raam staan en roept: ‘Kom je ook buiten spelen, Timo?’ Timo trekt snel zijn jas en schoenen aan en rent naar buiten.

Mama ziet Timo buiten op de stoep voetballen met Bas. Timo lacht en heeft plezier. ‘Gelukkig maar’, denkt mama, ‘thuis, waar Timo alles goed kent, voelt hij zich fijn.’

Een laatste vraag

Noem eens iets uit het verhaal wat je opviel. Vind je dat ook belangrijk voor jezelf?

